

Sivistävää keskustelua 14.3.2023

Aihe: Suljettu - Avoin

Keskustelussa tuli jälleen hyvin esiin monia väittämiä, kysymyksiä ja mahdollisia vastauksia. Keskustelut käytiin osittain kahdessa ryhmässä, joten kaikkia ajatuksia ei valitettavasti saatu kirjattua ylös.

Tässä yhteenveto aihepiireittäin.

Ihmismielestä

Avoin mieli on valmis muuttumaan uuden tiedon perusteella.
Ei pelkää muutosta.

Suljettu mieli laittaa puolustukset päälle uuden tiedon edessä.
Ei kyseenalaista omaa ajattelua.
Erimielisyys ja jopa neuvot voidaan kokea loukkaavana.

Avoimuuden ja sulkeutuneisuuden välillä tulisi säilyttää tasapaino. Äärimmilleen vietyinä

- avoimuus johtaa liialliseen virkkeellisuuteen ja mielen sekasortoon (esim. psykedeelit)
- sulkeutuneisuus johtaa täydelliseen ristiriitaan alati muuttuvan maailman kanssa

Mielen avoimuudessa on eroja yksilöiden välillä, mutta myös yksilöiden sisällä (eri ikäisenä, eri tilanteissa, eri aiheista).

Avoimesta keskustelusta

Tarvitseeko olla avoin kaikille kysymyksille ja väitteille?

- ”Tulisiko tällainen syrjintä hyväksyä?”
- ”Onko tämä salaliittoteoria totta?”

Vastaava kyseenalaistaminen saattaa **tuntua** pahalta ja jättää vahvan kielteisen ensivaikutelman, mutta ajatusten hyväksyminen on kuitenkin eri asia.

Joillekin tietyt sanat tai väitteet (esim. ”rasismi” tai ihmisoikeuspuheen arvostelu) saattaa aiheuttaa puolustusvasteen, mielen sulkeutumisen ja tilanteesta poistumisen (kehollisesti tai henkisesti).

Hevosenkäajatusmallin mukaan erilaiset ihmiset (usein) edistää samoja päämääriä, mutta käyttäen eri keinoja.

Näin ollen, erilaisten keinojen esittäminen kannattaa aloittaa löytämällä päämäärien yhtäläisyydet ensin. Turha itsevarmuus kannattaa myös korvata nöyryydellä, koska

- ”Jokaisella on jotain opittavaa kaikilta.”

- ”Näe ihminen ja tarina mielipiteiden takana. Ymmärrä ainutlaatuinen elämän kokemus.”

Ylimielisyys ei lisää ymmärrystä. Se sulkee muut ihmiset oman ajattelun ulkopuolelle eli rajoittaa ymmärrystä. Ennakkoluulot karisee yksilöllisessä keskustelussa, kun ”seistään samalla tasolla”.

Myös ihmisoikeuksista tulee voida keskustella avoimesti. ”Hölmöt” väitteet on nimittäin kumottava, jotta ne eivät leviä. Samalla ymmärrys omasta maailmankuvasta (ja maailmankatsomuksesta) voi lisääntyä, kun pääsee kaivelemaan perusteluja vastauksille ja ”tonkimaan alitajuntaa”.

Näennäisesti ”Ihmisoikeuksien äärimmäiset puolustajat” voivat olla valmiita polkemaan muiden oikeuksia, koska maailmankuvassa voi aina olla tiedostamattomia sisäisiä ristiriitoja. ”Teot puhuvat kovempaa kuin sanat.”

Keskustelutaitojen kouluaine olisi paikallaan. Kuulemma yritystä onkin, mutta tulokset vaihtelevat.

Rajoista

”Onko suljettuja järjestelmiä olemassakaan?”

”Oleva ja olematon vaikuttavat toisiinsa fraktaalimaisena jatkumona”

Kaikki on kietoutunut yhteen ja ”perhosvaikutus” hoitaa loput.

Pienet teot johtaa toisiin pieniin tekoihin ja lopulta suuriin seuraamuksiin.

Sivujuonne: Onko kaikki osa samaa vääjäämätöntä syy-seurausketjua vai lähinnä sattumaa?

Solu on suljettu, mutta avoin järjestelmä: tietyt aineet pääsee sisään ja toiset ulos. Elämän kanalta välttämätön järjestys luo luonnollisia rajoja.

Rajat voivat toki olla myös mielivaltaisia.

Taistelussa maailman järjestyksestä Yhdysvallat ja Kiina rajoittavat vapaakauppa aatteen aikaisemmin takaamaa avoimuutta.

Myös kuumassa sodassa yritetään muuttaa rajoja, mutta ”metsissä ei ole viivoja”.

Yhteinen, jaettu todellisuus aiheuttaa kiistoja, joiden rauhanomaiseen ratkointaan tarvitaan sopimuksia ja käsitteitä.

Jos kaikki olisivatkin ympäristön suhteen toisistaan riippumattomia (esimerkiksi jokaisella oma täydellinen ja rajaton tekotodellisuus), niin kiistoille ei olisi syytä.

Nykyajan tiedonvälityksestä

Ihmisten hetkittäisen mielenkiinnon keskittyminen samaan aiheeseen maailmanlaajuisesti mahdollista sosiaalisen median kautta.

Alkuperäinen mielentila ja asiayhteys katoavat, kun ”5 sekunnin leike” alkaa elää omaa elämäänsä.

Tällainen tiedonvälitys suurille yleisöille on avointa, mutta...

- Varsin pinnallista
- helposti väärinymmärrettävää

Samanmielisiä ryhmiä on helppo löytää ja luoda netissä. Ruokkii herkästi sulkeutunutta, yksiulotteista ajattelua.

- Ei kannusta avoimeen ja pitkään pohdintaa, jossa otetaan huomioon maailman monimutkaisuus
- Kärjistää olemassa olevia taipumuksia

Taiteesta

Avoin kysymys:

”Miksi tehdä taidetta?”

Suljettuja vastauksia:

”Halusta esiintyä. Raha ja maine ei kaikkia kannusta?”

tai

”Se on duuni muiden joukossa”

Stand-up -esitys on paikallinen ja hetkellinen eli suljettu kokemus.

Nettiin jaettuna esityksen taltiointi on kuitenkin maailmanlaajuinen ja pysyvä eli avoin kokemus.

Sama pitää osittain paikkansa yhteisöllisten taidepajojen suhteen, jossa kaikki kynnelle kykenevät pääsevät luomaan taidetta lyhytaikaisesti ja luomisvimman lopputuotokset ovat näytteillä pidemmän aikaa.

Mikä on näiden kokemusten laadullinen ero?

Taiteilijoilla on tärkeä velvollisuus kertoa ”totuus” (miten maailman aidosti näkee ja kokee). Taide joka tietoisesti vääristää totuutta on propagandaa.

Taiteen vapautta saatetaan pyrkiä rajoittamaan ulkopuolelta.

Tarinoiden mukaan narri sai vitsailla jopa kuninkaan kustannuksella. Nykyajan ”narrit”, kuten pilapiirtäjät, saavat osakseen arvostelua monilta suunnilta.

Suomessa Ville Rantaa vastaan tehtiin rikosilmoitus. [<https://yle.fi/a/3-12642461>]

Toisaalta Ranta sai myös ”Vuoden journalisti” -palkinnon, joten täällä ei vaikuta olevan asian suhteen hätään. [<https://yle.fi/a/74-20021481>]

Toisaalla äärimmäisissä tapauksissa ei ole tyydytty arvosteluun ja rikosilmoituksiin. Esimerkiksi tanskalainen pilapiirtäjä Kurt Westergaard sai vuonna 2005 piirtämänsä Muhammad-pilapiirroksen takia monia tappouhkauksia ja joutui myös murhayrityksien kohteeksi.

Vuonna 2015 Charlie Hebdo -lehden toimitukseen tehdyssä massamurhassa kuoli 12 ihmistä, joista viisi pilapiirtäjiä. Kostoiskun syynä oli myös Muhammad aiheiset pilapiirroukset.

Nykyvuosien ”cancel-kulttuuri” on seuraamuksiltaan vähemmän väkivaltainen, mutta silti haitallinen vastaus itselleen epämiellyttävään puheeseen.

Ihmiset herkistyvät arvostelulle eli sallitun puheen rajat alkaa kiristymään ja sulkeutumaan. Pienetkin rajoja rikkovat näkemykset tulkitaan loukkaaviksi ja saavat osakseen vihaa.

Tämä muiden hiljentäminen johtaa itsensä hiljentämiseen vihaisten seuraamusten pelosta.

- ”Ei vahingossakaan loukkaisi ketään”

Jos suiden sulkeminen jatkuu pitkään myös seuraamukset alkavat koventumaan. Tässä vaiheessa ”kun mitään ei saa enää sanoa” tarvitaan taas rehellisiä ”narreja” avaamaan tilanne.

Vihasta ja ymmärryksestä

”Kaikki olennot luonnostaan hyviä, jos ympäristö sen sallii.”
Maailma voi sairastuttaa. Ohjata kohti vihaa.

Ymmärrys on lääke sulkeutuneeseen mieleen ja sen aiheuttamaan vihaan.

- ”Ei voi enää vihata muita, jos opiskelee *liikaa* psykologiaa”, harmitteli joku.
- ”Pahuuden vihaaminen on rakkauden rakastamista.”
- ”Voi vain vihata ihmisen osaa, ei koko ihmistä”
 - Ehkä vihaa toisessa sitä mitä itse on, mutta ei kykene muuttamaan?

Vaihtoehtoisesti, jos vihalle on oikeutus, se tulisi suunnata erheellisiä järjestelmiä, olosuhteita, tekoja tai ajatusmalleja kohtaan.

Syrjinnästä

Erheellisyydestä puheen ollen, syrjintä nosti taas rumaa päätään.

Pohjois-Korean loikkareista moni ei sopeudu vapaaseen yhteiskuntaan esimerkiksi Etelä-Koreassa. Taustalla mahdollisesti sulkeminen yhteistoiminnan ulkopuolelle yhteiskuntaluokan perusteella.

Japanissa elämä hyvin rajattua sisäiseen (esim. perhe) ja ulkoiseen. Tämä jaottelu kuuluu vahvasti kielenkäytössä ja myös sukupuolen suhteen olemassa monia

perinteisiä tapoja. Ulkopuolisia ei katsota hyvällä ja maahanmuuttoa rajoitettu poliittisesti rankasti. Kyseessä on monin tavoin sulkeutunut yhteiskunta.

Syrjinnän kokemuksia:

- Kiinassa ei päästetty linja-autoon matkalle mukaan, koska jotkin ”valkonaamat” olivat riehuneet aikaisemalla matkalla.
- Etelä-Koreassa luultiin yhdysvaltalaiseksi, joten ajettiin ulos ravintolasta. Taustalla Yhdysvaltojen armeijan tukikohta, jonka sotilaat olivat myös riehuneet aikaisemmin.

Muuallakin (esim. Lähi-idässä) juuri Yhdysvaltojen ulkopolitiikan seuraamuksena on syntynyt oikeutettua vihaa. Kuten mainittua, oikeutetun vihan tulisi kohdistua sen aiheuttajaan, mutta syrjinnän tapauksessa se purkautuu yksilöön, joka ei liity asiaan mitenkään.

Ehkä kostaja on kyvytön puuttumaan oikeaan ongelmaan, jolloin tunne vie mennessään ja kosto ei osu oikeaan osoitteeseen? Tämä menee monen tietoista moraalitajua vastaan, mutta maailmankuvassa voi tosiaan olla ristiriitoja. Päädytään ”järkeilemään” ristiriidat piiloksiin: ”minä edustan empatiaa, nuo ei!”.

Suomea on uutisissa pidetty ”Euroopan rasistisimpana maana” [esim. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/1d87fd4d-9eab-4f3d-9398-76604d37ff95>] perustuen *Being Black in the EU* -tutkimukseen [https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-being-black-in-the-eu_en.pdf].

Kyselytutkimuksen tulosten tosiasiallisuutta ei tule haastaa ilman vahvoja todisteita, mutta juuri uutisointi tulee. Moni ei lue otsikkoa pidemmälle, joten tunteisiin vaikuttava mielikuva syntyy herkästi ilman tarkempaa tietoa. Tutkimukseen on siis hyvä perehtyä näin jalkikäteen (jäi aikanaan lukematta).

Tutkimuksen kattavin otos saatiin tutkittaessa Saharan eteläpuoleisesta Afrikasta tulleita ihmisiä ja heidän jälkeläisiään. Nämä kyselyt järjestettiin 12 Euroopan maassa (Itävalta, Tanska, Suomi, Ranska, Saksa, Irlanti, Italia, Luxemburg, Malta, Portugali, Ruotsi, Iso-Britannia) vuonna 2016, ei kaikissa 27 EU maassa tai kaikissa 44 Euroopan maassa.

Tutkimuksen mukaan:

- Suomessa esiintyi eniten koettua rotuhäirintää ja väkivaltaa edellisen 5 vuoden aikana.
- Suomessa esiintyi myös eniten koettua rotusyrjintää edellisen 5 vuoden aikana mennessä kauppaan ja joukkoliikenteessä.
- Italiassa esiintyi eniten koettua rotusyrjintää edellisen 5 vuoden aikana asuntojen ja työn saannissa.
- Luxemburgissa esiintyi eniten koettua rotusyrjintää edellisen 5 vuoden aikana työpaikoilla ja koulutuksessa.
- Itävallassa esiintyi eniten koettua rotusyrjintää edellisen 5 vuoden aikana asioidessa viranomaisten kanssa (esim. poliisien rotuun perustuvat pysäytykset) ja mennessä ravintoloihin/baareihin/yökerhoihin.

Näin ollen 5 vuoden aikajaksolla 12 tutkitusta maasta 4 onkin ”kaikkein rasistisinta Euroopan maata”. Keskiarvoisesti kaikkein rotusyrjivin maa oli Luxemburg sekä 5 että 12 kuukauden aikajaksoilla.

Tarkempi uutisointi auttaisi tutkimuksen esille tuomien ongelmien hahmottamisessa ja korjaamisessa ilman turhaa vastakkainasettelua ja syyttelyä. Suomessa siis verrattuna vähemmän ”rakenteellista rasismia” (viranomaiset, poliisi, työnhaku, jne.) ja enemmän yksittäistapauksia (huutelut, eleet, väkivalta).

Valitettavasti muissakin tapauksissa tieteellisten tutkimusten lopputuloksista tehdään yksinkertaistuksia, jotta saadaan lukijoita houkuttelevampi otsikko.

Muutoksia kuitenkin tarvitaan.

Järjestelmän muutoksesta

Muutos vaatii tapojen ja sääntöjen muutosta ja jopa murtamista. Anarkia mainittu.

”Mikä on anarkiaa? Onko anarkia väliaikainen vai pysyvä tila?”

Anarkia isolla A:lla tarkoittaa poliittista aatetta, jossa pyritään eroon keskitetyistä valtarakenteista, kuten valtion asettamista säännöistä. Jäljelle jää vain yhteisöjä joissa asioista päätetään käyttäen suoraa kansanvaltaa. Jos yhteisö menee omasta mielestä väärään suuntaan, voi vaihtaa yhteisöä.

Puhekielessä pienellä a:lla anarkia tarkoittaa sekasortoa *{chaos}* ja siitä seuraavaa kärsimystä ja kuolemaa. Vain vahvin selviytyy, kuin luonnon tilassa konsanaan.

- Muilla eläimillä joukon johtaja, Alfa-uros, onkin vahvin
- Ihmisillä on järjen mahdollistamia vaihtoehtoja kuten yhteistyö, pelottelu, huijaaminen, yms.

”Mikä määrä anarkiaa on tarpeen muutosten aikaansaamiseen?”

Yhteiskunta voi jähmettyä, jolloin tarvitaan rakenteiden murtamista ja uudelleen järjestelyä.

Sananvapaus mahdollistaa ”filosofista anarkiaa” vaikka onkin sääntöjen rajaama yksilöiden oikeus (esimerkiksi uhkailu ei kuulu sananvapauden piiriin). Laveat rajat mahdollistaa tapojen kyseenalaistamisen ja muuttamisen. Tämä vaatii uskallusta ensimmäisiltä arvostelijoilta ja keinoja joilla innoittavat ajatukset kykenevät leviämään.

Esimerkiksi:

- Neuvostoliitossa järjestelmän epäkohdat olivat laajasti kansan tiedossa, mutta tilanne hyväksyttiin hiljaisesti. Kun hiljaisuus lopulta murtui ja järjestelmä

kaatui, myös järjestelmää ylläpitäneet johtajat ilmaisivat käänteisen kantansa vapautuneesti.

- Kun Hollywoodissa vuosikymmeniä jatkunut hiljaisesti hyväksytty seksuaalinen häirintä ja hyväksikäyttö tuli ilmi ja alkoi nopeasti leviämään sosiaalisessa mediassa, se tuomittiin ankarasti ja käytännöt muuttuivat.

Vaikeassa tilanteessa ei siis kannata vaipua epätoivon alhoon. Yllättävän moni voi olla valmis muutokseen, kunhan joku uskaltaa ensin tuoda asian julki.